

LITERKA

Informační zpravodaj Památníku písemnictví na Moravě

Leden/2024

Milí čtenáři a čtenářky,

je známou skutečností, že prvnímu měsíci v roce propůjčil v mnoha evropských jazycích své jméno římský bůh Janus – bůh, jehož existence je spjata s lidským vnímáním času a změn. Je to bůh přechodu od jedné skutečnosti ke druhé, od minulosti k budoucnosti, také bůh dveří, bran a portálů. Pro svůj přechodový charakter bývá zobrazován se dvěma protilehlými tvářemi, z nichž se jedna dívá vzad do minulosti, druhá hledí vpřed vstříc budoucnosti. Pro projektivní kritiku teismu, podle níž jsou bohové pouze odrazem lidského nitra, je Janus jistě snadným terčem, avšak skutečnost, že v něm lidská zkušenost změny získala božské atributy, je vlastně velmi poetická. V Památníku se za minulým rokem ohlížíme s pocity převážně kladnými – naši pomyslnou branou prošlo 12.800 návštěvníků, tedy o čtvrtinu více než v roce předcházejícím. Svou prací k tomu přispěli všichni zaměstnanci, každý svým dílem – rád jim za to na tomto místě děkuji. V nadcházejícím roce pro Vás chystáme hned šest výstav a spoustu dalších programů, se vším se budete moci na stránkách Literky včas seznámit. Změny však neprobíhají jen v kalendáři – ta největší, která se pro letošní rok chystá a kterou můžeme konečně prozradit, byť na ní pracujeme již po delší období, je vytvoření nové stálé expozice, zaměřené na dějiny rajhradského kláštera. Otevírat bychom ji chtěli v roce 2025, tedy v roce dvacátého výročí existence Památníku. Držte nám palce, ať vše stihneme!

Dostatek dobrých zpráv, pevné vztahy, životní optimismus i spoustu klidu na čtení Vám i Vaším blízkým do celého roku přeje

Jiří David

VERŠE MĚSÍCE LEDNA

ZAČÍNÁM PODLE VERŠŮ A. Z.

Petr Borkovec

Bože, dej mi mírnou zimu,
zdlouhavé a mírné zimní měsíce,
jednotvárné jak výstupky hradeb,
a hudbu tlumenou zdmi, brzy ráno
unikající s teplem,
a mírné obrazy skelného obzoru, jejichž
plamen
nikdy neolizuje střechu paláce,
a mírnou řeč, která rychle
taje na studených předmětech.

3 OTÁZKY PRO TOMÁŠE HARTMANA

Na výstavě Pod křídly andělů – betlémy prezentujeme tzv. skříňkové betlémy z třebičského sbírkového fondu. Můžete je přiblížit?

Klasický třebičský typ betlému zabírá na délku až cca 6 metrů. S jeho sestavením je spojena poměrně časově náročná práce (o vzniklém nepořádku ani nemluvě). Celá betlémská scéna je totiž zasazena do trojrozměrné scény imitující skalnatou krajinu, ta je vytvořena z pomalovaného a zmačkaného papíru, pokrytou mechem.

Skříňkový betlém představuje zmenšenou verzi velkého betlému, která je trvale sestavená v prosklené skřínce a kdykoliv připravena k vystavení. Takže je de facto skladnější a praktičtější.

Co vše zahrnují vaše muzejní sbírky z oblasti betlémářství?

Fond Betlémy, který je v Muzeu Vysočiny Třebíč uchováván, obsahuje primárně betlémy a jejich součástky z Třebíčka. Ve fondu však najdeme betlémy i z jiných regionů, namátkou zmíním nedaleké Třeštsko, pak např. Králicko atd. Nechybí ani výběr klasických tištěných vystřihovacích betlémů Josefa Lady, Josefa Weniga, Marie Fischerové-Kvěchové, Vojtěcha Kubašty, Pavla Körbra ad. Ve fondu je obsažen soubor několika skříňkových betlémů, tzv. putovní soubor, který reprezentuje naše muzeum na výstavách nejen v České republice. Návštěvníci jej mohou v letošním roce zhlédnout na výstavách nejen v Rajhradě, ale i v Telči či Tišnově.

Čím nebo proč jsou betlémy stále tak fascinující a lidmi oblíbené?

Čas Vánoc je snad pro většinu z nás už od dětství spojen s určitým očekáváním, překvapením a radostí. Pokud k tomu přičteme ještě duchovní rozměr těchto svátků, kouzlo Vánoc se o to víc nejen v našich duších rozzáří. Podle křesťanské tradice jsou Vánoce časem příchodu Spasitele, malého Ježíška, který právě v malých dětech vzbuzuje očekávání něčeho tajemného – v současné době něčeho, co je zabaleno v hranaté krabici (nebo v měkkém balíčku).

A betlém je ve většině případů stále ještě toho všeho symbolem. Můžeme ho mít doma, chodíme se na něj podívat do muzea na výstavu nebo přímo do kostela. V někom může evokovat vzpomínky na dětství, které jsou spojeny s onou tajemnou atmosférou a očekáváním splněného přání...

*Mgr. Tomáš Hartman (*1981), absolvoval Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity, obory historie a muzeologie. Působil jako dokumentátor v Muzeu Velké Meziříčí, krátce také jako kastelán zámku Brtnice. V současné době pracuje jako kurátor v Muzeu Vysočiny Třebíč.*

KVĚTA LEGÁTOVÁ

(3. 11. 1919 PODOLÍ – 22. 12. 2012 BRNO)

Spisovatelka, vlastním jménem Věra Hofmanová, se narodila v Podolí u Brna do učitelské rodiny Růženy a Karla Hofmanových. Od roku 1938 se rodina natrvalo přestěhovala do Brna a Věra zde po absolvování gymnázia začala studovat češtinu a němčinu na filozofické fakultě. V té době již za sebou měla literární debut v brněnském rozhlasu, kam skeče své dcery, podepsané pseudonymem Věra Podhorná, přinesl otec a předal je redaktorovi Františku Kožíkovi. Do roku 1948 pak pro rozhlas připravila

čtyři hry. Po uzavření vysokých škol absolvovala rychlokurz na obchodní škole a nastoupila jako písařka ve Valašském Meziříčí. Do Brna se vrátila, jakmile získala místo učitelky němčiny na konzervatoři, po jejím uzavření byla totálně nasazená v továrně na Starém Brně. Po válce dokončila studium a po promoci v roce 1946 odešla učit na gymnázium do Uherského Brodu. Dálkově ještě vystudovala matematiku a fyziku na Vyšší pedagogické škole v Brně. V následujících deseti letech působila jako učitelka na vesnických školách na Valašsku a Slovácku – v Bánově, Prakšicích a ve Starém Hrozenkově. Poznala zblízka lidovou kulturu a přírodu moravsko-slovenského pomezí a z této zkušenosti čerpala inspiraci k literární tvorbě i po návratu do Brna. Zde vyučovala na Střední knihovnické škole až do svého odchodu do důchodu. V letech 1954–1956 jí v *Hostu do domu* vyšlo sedm povídek, z nichž některé následně vydala ve svém knižním debutu *Postavičky* (1957). Portréty některých dětských hrdinů dále rozvíjela v *Želarech* (2001), kruhu povídek, kterým zaujala čtenáře i kritiku, a v *Jozově Hanuli* (2002). Na začátku 60. let vydala román *Korda Dabrová* (1961) o dospívající dívce. Během 60. a začátkem 70. let znovu spolupracovala s brněnským studiem Českého rozhlasu a napsala pro něj na 40 rozhlasových her, např. *Sestra* (1949), *Třetí planeta* (kolem roku 1952) či *Zajatec* (1968). Během normalizace byla prohlášena za politicky nespolehlivou a byla jí zakázána další publikační činnost. Poté, co v roce 1975 odešla do penze, psala „do šuplíku“. Do rozhlasu se vrátila až po roce 1989 s novým pseudonymem Květa Legátová, její hry byly opět vysílány a nově inscenovány. V roce 2002 byla Věře Hofmanové udělena Státní cena za literaturu. Po tomto úspěchu rozšířily povědomí o její předchozí literární tvorbě soubory vybraných rozhlasových her, např. *Pro každého nebe* (2003) či detektivní povídky *Nic není tak prosté* (2006). Závěr života prožila ve Vranově u Brna, pohřbena byla v rodném Podolí. (ap)

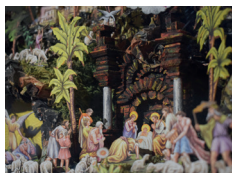
ANDĚLSKÁ HERNA

V listopadu byla zahájena výstava Pod křídly andělů – betlémy, kterou doplňuje Andělská herna. V ní děti mohou strávit tolik času, kolik chtějí, hrát si, tvořit a naladit se na zimní čas v prostoru plném papírových andělů a vloček. K vidění jsou zde také loutky, betlémy v nejrůznějších provedení a děti si mohou na magnetické tabuli sestavit betlém podle svých představ a vybrat dárky, které by přinesly Ježíškovi. Pro tvoření jsou k dispozici výtvarné potřeby a děti mohou využít jak vlastní fantazii, tak připravené šablony a omalovánky. V herně si malí návštěvníci

vytvoří také betlém, zahrají pexeso s motivy starých pohlednic a do Knihy přání mohou napsat nebo namalovat svůj vzkaz – kdo ví, třeba se přání splní. Své obrázky, výrobky či omalovánky si děti mohou odnést domů nebo je v herně vystavit a rozšířit tak dětskou galerii. V Andělské herně probíhají také programy, které obsahují i tematické tvoření a čtení pohádky *O andělce Emilce*, v prosinci a lednu se zde konaly workshopy Podmalba na skle. Děti jsou prostorem přeneseny do zimní atmosféry a andělské lehkosti, tvoření a pobyt v herně tak přináší radost nejen dětem, ale i dospělým. (Iž)

BETLÉMY

I v lednových dnech mají betlémy své kouzlo. Výstava Pod křídly andělů – betlémy neztrácí na atraktivitě a v těchto mrazivých dnech zahřeje na duši malé i velké návštěvníky. Dva specializované workshopy pro rodiče s dětmi zaměřené na výrobu podmaleb na sklo se setkaly s velkým ohlasem a spokojení malí

tvůrci odcházeli se svým vlastním zhotoveným obrázkem. Dále pak výstavu doplnily komentované prohlídky, na kterých se návštěvníci seznámili jak s papírovými, tak se dřevěnými betlémy z rozmanitých sbírkových fondů. Ale pozornost byla zaměřena hlavně na betlémářskou výrobu tzv. skříňkových betlémů z třebíčské oblasti. Nejstarší betlémy na Vysočině se pravděpodobně objevily už před polovinou 17. století, a to zásluhou jezuitů. Například v Třebíči se vypráví o jistém vojákovi, který se na počátku 19. století vrátil z války domů a přinesl si s sebou dvě figurky namalované na papíře. Spojil se s malířem Hartmannem, který podle nich vytvořil betlém. A tak se tradice malovaných betlémů rozšířila dále. Již kolem roku 1900 si velký betlém doma stavělo na šest desítek rodin. Po válce se stal oblíbenější skříňkový typ, který nezabíral tolik místa a instalace trvala jen okamžik. Právě sedm exemplářů z muzejních sbírek můžete obdivovat až do konce února v malé galerii Památníku. (mš)

PŘÍBĚH KNIHY

Nově probíhá edukační program Příběh knihy celoročně. Má dvě varianty, při nízkých teplotách se koná ve stálé expozici, ale účastníci nejsou ochuzeni ani o návštěvu historické benediktinské knihovny. Za příznivých teplotních podmínek probíhá celý v prostředí historické knihovny v původní podobě. Zimní verze je více zaměřena na proces tvorby knihy a její vývoj, studenti se např. seznámí s tím, jaké materiály jsou potřeba k její výrobě, jaké existují druhy papíru, vazby knih nebo části knihy. Zároveň se dozví něco o historii samotných knih, vývoji knihtisku, o dřívější formě psaní. Během programu je čekají čtyři zastavení u stolků s různými materiály a předměty, které si mohou prohlédnout a ohmatat. U jednotlivých zastavení putují nejdříve do minulosti, konkrétně do 14. století, a postupně zase zpět do současnosti. Studenti si také mohou vyzkoušet psaní brkem a představit si tak, jaké to asi bylo psát ve skriptoriích. Svě znalosti si mohou ověřit vyplněním pracovního listu, jehož součástí jsou i otázky, na které najdou odpovědi pátráním v prostoru expozice. Na závěr společně navštívíme historickou knihovnu. (mm)

AKCE 2024

Duben–říjen

Desátá Múza. Renesanční básnička Westonia

Květen–říjen

Petr Dillinger (1899–1954). Malíř, grafik a ilustrátor

Květen–září

Poklady sběratelů exlibris

Červen–září

EPOS 1967–1980. Retrospektivní výstava brněnské fotografické skupiny

Červen–září

Claudi Ondok: Tváře muklovského Vatikánu. Výstava portrétů perzekuovaných duchovních

Listopad–únor

Sdružení výtvarných umělců moravských. Průřez současných aktivit členů a členek SVUM

Prosinec–únor 2025

Co rok 2024 dal

SKRYTÁ PAMĚŤ MORAVY

V polovině října vstoupila literární soutěž Skrytá paměť Moravy do 18. ročníku a tentokrát nabídla mladým pisatelům téma „Moje místa“. Námětem osobních příběhů se může stát jakékoli místo v přírodě, ve městě či doma – pro někoho na první pohled nenápadné a bezvýznamné, pro jiného důvěrně známé útočiště, místo setkávání či vzpomínek. Soutěžící mohou téma ztvárnit také jako hledání svého místa v životě, ve společnosti, ve světě. Závazné jsou pouze rozsah a forma prozaického textu, a to podle věkové kategorie: mladší autoři v I. kategorii (11–15 let) mají zadanou formu vyprávění v rozsahu jedna až tři normostrany, starší pisatelé ve II. kategoriích

(16–19 let) mají zadanou povídku v rozsahu čtyři až deset normostran. Pro všechny, kdo inspiraci teprve hledají, jsou určeny putovní semináře tvůrčího psaní Krocení literární múzy. Účastníci si mohou vyzkoušet některé techniky tvůrčího psaní zaměřené především na první fázi, tedy hledání vlastního přístupu k tématu soutěže. Setkání nabízí také zkušenost se sdílením nápadů a získání zpětné vazby na vzniklé texty i možnost rozvíjet spolu s ostatními potenciál svého vyprávění. V průběhu zimy se semináře budou konat ve všech moravských krajích ve spolupráci s knihovnami, školami a muzei, které literární soutěž podporují. Po domluvě je možné uspořádat Krocení literární múzy také přímo ve škole a přizpůsobit je délce vyučování. Zájemci se mohou přihlašovat na adrese a.prochazkova@mbrn.cz, a to nejpozději týden předem, seminář je bezplatný. Doprovodný program soutěže je určen žákům druhého stupně základních škol a studentům středních škol a podle soutěžních kategorií je rozdělen do dvou skupin. Soutěžící se do soutěže přihlašují zasláním vyplněné a podepsané přihlášky společně s prozaickým textem v pěti kopiích na adresu Památníku písemnictví na Moravě a také v elektronické verzi na adresu pamet@muzeumbrnenska.cz. Termíny Krocení literární múzy a přihláška s podmínkami soutěže jsou ke stažení na webových stránkách Muzea Brněnska, aktuality jsou průběžně zveřejňovány na Facebooku. Uzávěrka literární soutěže Skrytá paměť Moravy je 31. března 2024.

(ap)

MB Muzeum Brněnska
Památník písemnictví
na Moravě

jihomoravský kraj

Literka,
Informační zpravodaj Památníku písemnictví na Moravě
Klášteř 1, 664 61 Rajhrad, e-mail: literka@mbrn.cz
Odpovědný redaktor: Jiří David
Texty: Jiří David, Andrea Procházková, Miroslava Šudomová, Lenka Žaliová, Michaela Macíková
Vychází jedenáctkrát ročně, č. 1, ročník 18
Muzeum Brněnska, příspěvková organizace, IČ: 00089257